

Р. П. Сагайдак, ст. викладач
Тернопільський національний
економічний університет,
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ НА СУБ'ЄКТАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На сучасному етапі ринкових відносин, обумовлених наявністю різних форм власності і створенням конкурентного середовища, підвищуються вимоги до якості управління підприємствами. Найважливішим напрямком підвищення ефективності систем управління є вдосконалення їх складової частини — систем внутрішнього контролю в напрямку переорієнтації від традиційно пасивного, констатуючого контролю до його активних форм, наприклад, до контрольно-аналітичного забезпечення управління інформацією і обґрунтуванню організаційних і управлінських рішень, до виявлення резервів підвищення ефективності роботи підприємств.

Значний вклад у становлення та розвиток внутрішньогосподарського контролю в Україні зробили відомі вітчизняні вчені-економісти М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуев, П. І. Гайдучський, З. В. Гуцайлюк, І. К. Дрозд, Л. В. Нападовська, В. С. Рудницький, Л. К. Сук, Л. С. Шатковська та ін.

Проведений аналіз визначень, понять внутрішньогосподарського контролю засвідчує, що вчені-економісти розглядають його з двох позицій. З одного боку, він розглядається в достатньо вузькому розумінні як один з етапів процесу управління. З другого боку, поняття внутрішньогосподарського контролю трактується в більш широкому розумінні як підсистема (яка входить у систему управління підприємством), що складається із низки елементів [1, 2, 4, 5].

Л. В. Нападовська в монографії «Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці» необхідність такого контролю обґрунтовує тим, що «на самому ж підприємстві повинна бути створена надійна і ефективна система контролю, яка б здатна була захистити інтереси підприємства, допомогти вистояти в жорсткій конкурентній боротьбі, дотримуватись стратегії підприємства, одночасно збільшуючи свої прибутки» [7, с. 14].

При різних поглядах на місце і роль внутрішньогосподарського контролю питання його організації і методики здійснення за-

лишається актуальним і потребує подальшого вивчення, узагальнення та удосконалення.

В дослідженні розглядаються питання організації внутрішньогосподарського контролю суб'єктів господарювання.

За умов функціонування підприємства в ринковому середовищі переваги системи внутрішньогосподарського контролю стають її недоліками: простота і формальність перевірок не може забезпечити своєчасної і точної оцінки управлінського рішення, що привело до відхилення від стандарту. Тобто контролюються лише наслідки, а не причини. Як результат — неефективність внутрішньогосподарського контролю, адже його метою є усунення виявлених відхилень наслідків, але не причин цього відхилення, які перебувають у полі діяльності систем управління. Така система перестає реагувати на нові, актуальні для підприємства зміни і загрози, оскільки основою для оцінки діяльності внутрішньогосподарського контролю є формальна відповідність заданим правилам і регулюючим документам (інструкціям, положенням).

Внутрішньогосподарський контроль має бути невід'ємною частиною загальної системи управління підприємством. Його завданням є забезпечення керівників (власників) підприємства незалежною, об'єктивною оцінкою відповідності діяльності підприємства встановленим нормам і правилам. Він покликаний здійснювати у виробничих підрозділах перевірку господарських операцій, пов'язаних із використанням матеріальних, фінансових ресурсів, що забезпечило б недопущення їх перевитрат, збереження грошових коштів і матеріальних цінностей, контроль за раціональним використанням трудових ресурсів, постачальницько-збутовою діяльністю, впровадженням прогресивних технологій виробництва, і в кінцевому підсумку забезпечувати ефективність роботи підприємства в цілому.

Крім того, запровадження внутрішньогосподарського контролю сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень, а також їх виконанню. При цьому слід пам'ятати, що ці аспекти внутрішнього контролю перебувають у нерозривній єдності й динамічно взаємодіють в усіх циклах управлінського процесу.

У цілому слід зазначити, що критеріями оцінки внутрішньогосподарського контролю виступають: реальність, повнота, своєчасність, оцінка, класифікація й узагальнення. Запропоновані завдання та критерії оцінки уможливають створення й організацію ефективної системи внутрішньогосподарського контролю.

У ширшому розумінні внутрішньогосподарський контроль можна вважати системою. Ми поділяємо точку зору тих учених-економістів, які визначають систему контролю як сукупність

об'єкта, суб'єкта, цілі, завдання контролю, які взаємодіють як одно ціле. Не менш важливими елементами є форми і методи здійснення внутрішньогосподарського контролю. Л.В. Нападовська вважає, що «для здійснення процесу контролю необхідна наявність мети (стратегії), фактичних даних (отриманих за допомогою системи бухгалтерського обліку), процесу виявлення відхилень фактичних даних від запланованих та прийняття рішень щодо ліквідації відхилень» [7, с.18].

Підтримуючи запропоновані Л.В. Нападовською елементи внутрішньогосподарського контролю, вважаємо, що їх необхідно доповнити наступними складовими: завдання контролю; нормативне забезпечення контролю, предмет і об'єкт контролю; методи контролю, механізми контролю; кадри контролю, інформаційне забезпечення контролю.

Сучасні дослідження доповнюються розкриттям окремих напрямів організації внутрішньогосподарського контролю в галузях національної економіки і на підприємствах різних організаційно-правових форм, загальних питань функціонування внутрішнього аудиту. Тут слід зауважити, що на нашу думку, не потрібно суб'єктам господарювання «пропонувати» ту чи іншу організаційну форму внутрішньогосподарського контролю, в т.ч. внутрішній аудит. Власники, акціонери самі вправі вирішувати яку форму внутрішньогосподарського контролю їх вибирати. Формування в галузях економіки великих за розмірами і обсягами виробництва підприємств, корпорацій, фірм, розширення їх зв'язків з постачальниками, покупцями та іншими учасниками економічного процесу ставить необхідність створення в цих фірмах служби внутрішньої безпеки, яка б здійснювала моніторинг прозорості підприємств-учасників, які співпрацюють з фірмою. Однак, на нашу думку, це не відкидає ролі служби внутрішнього аудиту і не поглинає її функції.

Внутрішньогосподарський контроль фактично здійснюється в кожному підприємстві, однак нормативною базою підприємницької діяльності в Україні не передбачено визначення як самого внутрішньогосподарського контролю, так і відповідних його елементів. Як результат, у практиці суб'єктів господарювання застосування внутрішньогосподарського контролю ототожнюється з контролем керівників підприємства, бухгалтерським контролем і в окремих випадках діяльністю інвентаризаційної комісії. Запровадження в практику контролю внутрішнього аудиту, служби внутрішньої безпеки дає змогу більш предметно впливати на прийняття ефективних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Білуха М., Зайцев Л. Функції фінансово-господарського контролю й аудиту у формуванні ринкових відносин // Бухгалтерський облік і аудит. — 1996. — № 9. — С. 8—9.
2. Бурцев В. В. Организация системы внутреннего контроля коммерческой организации. — М.: Экзамен, 2000. — 320 с.
3. Воропаев Ю. Н. Оценка внутреннего контроля // Бухгалтерский учет. — 1996. — № 2. — С. 43—46.
4. Бутинець Ф. Ф., Бардаш С.В., Малюга Н. М., Петренко М. І. Контроль і ревізія: Підручник. — Вид. 2-ге, доп. і перероб. — Житомир: ЖІТІ, 2000. — 512 с.
5. Дрозд І. К. Контроль економічних систем: Монографія. — К.: Імекс-ЛТД, 2004. — 312 с.
6. Калюга Є. В. Проблеми організації внутрішньогосподарського контролю за місцями виникнення витрат і центрами відповідальності // Вісник податкової служби України. — 2001. — № 17. — С. 31—36.
7. Нападовська Л. В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: Монографія. — Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. — 224 с.
8. Петрик О. Оцінка системи внутрішнього контролю підприємства в процесі незалежної аудиторської перевірки // Вісник податкової служби України. — 2003. — № 19. — С. 59—63.

І. Б. Садовська, канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Зазвичай підприємства формують облікову політику, як сукупність способів, прийомів і процедур, для складання фінансової звітності у відповідності до вимог Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Практично фінансова звітність використовується для зовнішніх споживачів, яких цікавить інформація про фінансовий стан підприємства.

Розвиток економіки України і процеси становлення, що відбуваються в сільському господарстві однозначно підтверджують вагомість і перспективи росту великих (понад 3000 гектарів земельних угідь) агроформувань і об'єднань. Саме сіль-